

MOLIYAVIY NATIJALARNI SHAKLLANTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMI

Axmatov Olloyor

Andijon davlat texnika instituti

Buxgalteriya hisobi va audit yoʻnalishi 4-kurs talabasi

***Annotatsiya.** Maqolada korxonalar va tashkilotlarda moliyaviy natijalarni shakllantirish va boshqarish mexanizmlari tahlil qilinadi. Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish va daromadlarni oshirish strategiyalari koʻrib chiqiladi. Moliyaviy rejalashtirish, byudjetlashtirish va xavf-xatarlarni boshqarishning zamonaviy usullari, shuningdek, raqamli texnologiyalarning moliyaviy natijalarga taʼsiri oʻrganiladi.*

***Kalit soʻzlar:** korxonalar, moliyaviy natijalar, moliyaviy resurslar, xarajatlarni optimallashtirish, byudjetlashtirish, raqamli texnologiyalar.*

Kirish. Korxonalar va tashkilotlarda moliyaviy natijalarni shakllantirish va boshqarish mexanizmlari iqtisodiy faoliyatning muvaffaqiyatli yuritilishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ular, asosan, moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish va daromadlarni oshirishga qaratilgan strategiyalarni oʻz ichiga oladi. Ushbu mexanizmlar korxonaning moliyaviy barqarorligini taʼminlash va raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Birinchi, moliyaviy natijalarni shakllantirish jarayonida rejalashtirish muhim oʻrin tutadi. Korxonalar oʻz moliyaviy maqsadlarini belgilab olishlari va ularga erishish uchun zarur boʻlgan resurslarni aniqlashlari kerak. Rejalashtirish jarayonida moliyaviy prognozlar tayyorlanadi, bu esa kelajakdagi daromadlar va xarajatlarni oldindan bashorat qilish imkonini beradi [1]. Ushbu prognozlar asosida

korxona o'z faoliyatini rejalashtirishi va zarur bo'lganda o'z strategiyasini o'zgartirishi mumkin.

Ikkinchidan, moliyaviy nazorat mexanizmlari korxonalar uchun muhim ahamiyatga ega. Bu mexanizmlar orqali moliyaviy resurslarning qanday ishlatilayotgani va xarajatlarning qanchalik samarali amalga oshirilayotganini kuzatish mumkin. Moliyaviy nazorat, shuningdek, moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Hisobotlar orqali korxona o'z faoliyatini baholaydi va zarur bo'lganda tuzatish chora-tadbirlarini ko'radi.

Uchinchidan, moliyaviy natijalarni boshqarishda investitsiya strategiyalarining ahamiyati katta. Korxonalar o'z mablag'larini qayerga investitsiya qilishni aniqlashlari kerak. Investitsiya qarorlari korxonaning uzoq muddatli rivojlanishi uchun muhimdir [2]. To'g'ri investitsiya strategiyasi yordamida korxona yangi imkoniyatlardan foydalanishi va raqobatbardoshligini oshirishi mumkin. Shuningdek, moliyaviy natijalarni shakllantirishda xarajatlarni boshqarish mexanizmlari ham muhim rol o'ynaydi. Korxonalar xarajatlarni tahlil qilib, ularni optimallashtirish yo'llarini izlashlari kerak. Bu xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Masalan, ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, xom ashyo xarid qilishda samarali shartnomalar tuzish yoki ishchi kuchini optimal darajada ishlatish orqali xarajatlarni kamaytirish mumkin.

Yana bir muhim mexanizm - bu moliyaviy risklarni boshqarishdir. Har qanday korxona o'z faoliyatida turli xil risklarga duch keladi, shuning uchun ularni aniqlash va boshqarish zarur. Risklarni boshqarish strategiyalari, masalan, sug'urta, diversifikatsiya yoki boshqa himoya choralarini ko'rishni o'z ichiga oladi. Bu risklarni minimallashtirishga yordam beradi va moliyaviy natijalarning barqarorligini ta'minlaydi [3]. Natijada, korxonalar va tashkilotlarda moliyaviy natijalarni shakllantirish va boshqarish mexanizmlari kompleks yondashuvni talab qiladi. Rejalashtirish, nazorat, investitsiya strategiyalari, xarajatlarni boshqarish va

risklarni minimallashtirish - bularning barchasi birgalikda korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu mexanizmlar yordamida korxonalar o'z maqsadlariga erishishlari va raqobatbardoshligini oshirishlari mumkin. Shunday qilib, moliyaviy natijalarni shakllantirish va boshqarish jarayonlari har bir tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish va daromadlarni oshirish strategiyalari har qanday korxona yoki tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali korxonalar o'z moliyaviy barqarorligini ta'minlash, raqobatbardoshligini oshirish va uzluksiz rivojlanishga erishishlari mumkin.

Korxonalar o'z moliyaviy maqsadlarini aniqlab olishlari va ularga erishish uchun zarur bo'lgan resurslarni belgilashlari kerak. Buning uchun moliyaviy prognozlar tayyorlash muhimdir [4]. Prognozlar asosida kelajakdagi daromadlar va xarajatlar haqida aniq tasavvurga ega bo'lish mumkin. Masalan, mahsulotlar sotuvini oldindan bashorat qilish orqali korxona o'z ishlab chiqarish jarayonlarini rejalashtirishi va zarur bo'lganda o'z resurslarini optimallashtirishi mumkin.

Xarajatlarni tahlil qilish va ularni kamaytirish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim. Masalan, ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, xom ashyo xarid qilishda samarali shartnomalar tuzish yoki ishchi kuchini optimal darajada ishlatish orqali xarajatlarni kamaytirish mumkin. Shuningdek, texnologiyalarni joriy etish orqali jarayonlarni avtomatlashtirish va samaradorlikni oshirish xarajatlarni yanada kamaytirishga yordam beradi. Xarajatlarni optimallashtirish jarayonida har bir bo'limning xarajatlarini alohida tahlil qilish va ularning samarasini baholash muhimdir [5]. Bu orqali qaysi bo'limlar eng ko'p xarajat talab qilayotganini aniqlash mumkin. Zarur hollarda, yuqori xarajatli bo'limlarga e'tibor qaratish va ularni optimallashtirish chora-tadbirlarini ko'rish

kerak. Masalan, marketing xarajatlarini tahlil qilib, eng samarali kanallarni aniqlash va ularga ko'proq e'tibor qaratish mumkin.

Korxonalar yangi bozorlarga kirish, mahsulot assortimentini kengaytirish yoki xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash orqali daromadlarini oshirishlari mumkin. Yangi mahsulot yoki xizmatlar ishlab chiqishda innovatsion yondashuvlar qo'llanilishi zarur. Bu nafaqat yangi mijozlarni jalb qiladi, balki mavjud mijozlarning sodiqligini ham oshiradi. Bundan tashqari, marketing strategiyalarini takomillashtirish ham daromadlarni oshirishga yordam beradi. Mijozlar ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos mahsulotlar taklif etish orqali sotuvlarni oshirish mumkin [6]. Raqobatchilarni o'rganish va bozor tendensiyalariga mos ravishda o'z strategiyalarini yangilash korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi.

Moliyaviy risklarni boshqarish ham muhim ahamiyatga ega. Har qanday korxona o'z faoliyatida turli xil risklarga duch keladi, shuning uchun risklarni aniqlash va boshqarish zarur. Risklarni minimallashtirish uchun diversifikatsiya strategiyalarini qo'llash, sug'urta qilish yoki boshqa himoya choralarini ko'rish muhimdir. Bu risklarning salbiy ta'sirini kamaytirishga yordam beradi va moliyaviy natijalarning barqarorligini ta'minlaydi. Shunday qilib, moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish va daromadlarni oshirish strategiyalari bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Ularning barchasi korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan. Bunday strategiyalarni amalga oshirish orqali korxonalar o'z maqsadlariga erishishlari va kelajakda muvaffaqiyatli rivojlanishlari mumkin. Shunday qilib, moliyaviy boshqaruvning sifatli yondashuvi har bir tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Moliyaviy rejalashtirish, byudjetlashtirish va xavf-xatarlarni boshqarish zamonaviy biznes muhitida har qanday tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun muhim jarayonlardir. Ushbu jarayonlar samarali amalga oshirilishi

uchun zamonaviy usullar va raqamli texnologiyalarni qo‘llash zarur. Bu esa nafaqat moliyaviy natijalarni yaxshilash, balki raqobatbardoshligini oshirishga ham yordam beradi.

Moliyaviy rejalashtirish jarayoni korxonaning kelajakdagi moliyaviy holatini aniqlash va maqsadlariga erishish uchun zarur bo‘lgan resurslarni belgilashda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy usullar, masalan, “szenariy rejalashtirish” kabi yondashuvlar orqali turli xil iqtisodiy sharoitlar va ularning korxona faoliyatiga ta’sirini baholash mumkin. Bunda korxonalar turli ssenariylarni ishlab chiqib, har birining moliyaviy natijalarini tahlil qilishadi. Bu usul, ayniqsa, noaniq iqtisodiy sharoitlarda risklarni minimallashtirishga yordam beradi.

Byudjetlashtirish jarayoni ham zamonaviy yondashuvlar bilan boyitilishi mumkin. Traditsion byudjetlashtirish usullari ko‘pincha vaqt talab etadi va o‘zgaruvchan sharoitlarga tez moslasha olmaydi. Shu sababli, “nolga asoslangan byudjetlashtirish” (ZBB) yoki “agil byudjetlashtirish” kabi usullar ommalashmoqda. ZBB usuli har bir xarajatni nol darajasidan boshlab, har bir xarajatning asosini tahlil qilishga qaratilgan. Bu orqali keraksiz xarajatlar aniqlanadi va resurslar samarali taqsimlanadi. Agil byudjetlashtirish esa tezkor qarorlar qabul qilish imkonini beruvchi moslashuvchan yondashuvdir. Bu usul, ayniqsa, dinamik bozor sharoitlarida korxonalarga o‘z xarajatlarini tezda qayta ko‘rib chiqish imkonini beradi.

Xavf-xatarlarni boshqarish jarayoni ham zamonaviy yondashuvlardan foydalangan holda amalga oshirilishi mumkin. Xavf-xatarlarni aniqlash va baholashda “risk kartalari” yoki “risk rejaları” kabi vositalar qo‘llaniladi. Bu usullar xavflarni tasniflash va ularning ta’sirini baholashga yordam beradi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar yordamida real vaqt rejimida ma’lumotlarni kuzatish va tahlil qilish imkoniyatlari mavjud. Masalan, big data va analitik vositalar orqali korxonalar o‘z faoliyatidagi xavflarni aniqlab, ularga qarshi chora-tadbirlarni oldindan ko‘rishlari mumkin.

Raqamli texnologiyalar moliyaviy natijalarga katta ta'sir ko'rsatadi. Bulutli hisoblash, sun'iy intellekt (AI) va avtomatlashtirilgan tizimlar moliyaviy jarayonlarni optimallashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bulutli hisoblash orqali moliyaviy ma'lumotlarni saqlash va ularga kirishni osonlashtirish mumkin. Bu esa tashkilotlarga har qanday joydan va har qanday qurilmadan o'z moliyaviy holatini kuzatish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt esa ma'lumotlarni tahlil qilishda va qaror qabul qilish jarayonlarini avtomatlashtirishda yordam beradi. AI yordamida moliyaviy prognozlar tayyorlash, xarajatlarni optimallashtirish va xavf-xatarlarni baholash jarayonlari yanada samarali bo'ladi. Misol uchun, AI tizimlari tarixiy ma'lumotlarga asoslanib kelajakdagi moliyaviy natijalarni bashorat qilishda foydalanilishi mumkin. Shunday qilib, zamonaviy moliyaviy rejalashtirish, byudjetlashtirish va xavf-xatarlarni boshqarish usullari raqamli texnologiyalar bilan birgalikda korxonalar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Bu yondashuvlar orqali tashkilotlar o'z moliyaviy natijalarini yaxshilash, resurslardan samarali foydalanish va raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shunday qilib, zamonaviy usullar va texnologiyalarni qo'llash har bir tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, moliyaviy natijalarni shakllantirish va boshqarish mexanizmi har qanday tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu mexanizm, moliyaviy rejalashtirish, byudjetlashtirish va xavf-xatarlarni boshqarish jarayonlarini birlashtirib, korxonaning moliyaviy holatini yaxshilashga xizmat qiladi. Zamonaviy usullar va raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali tashkilotlar o'z moliyaviy natijalarini yanada samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Moliyaviy natijalarni shakllantirish jarayonida aniq maqsadlar belgilash va ularning amalga oshirilishini ta'minlash uchun zamonaviy analitik vositalardan foydalanish zarur. Bu esa korxonalarga o'z resurslarini optimal taqsimlash va keraksiz xarajatlarni

minimallashtirish imkonini beradi. Shuningdek, xavf-xatarlarni boshqarish mexanizmi orqali tashkilotlar potentsial muammolarni oldindan aniqlab, ularga qarshi chora-tadbirlarni ishlab chiqishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdumannonovna, Turumova Dildora, and Xujamqulova Barchinoy. "Moliyaviy Natijalar Auditining Xususiyatlari." *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies*. Vol. 16. 2025.
2. Ismatov, Ibrohim. "Byudjet tashkilotlarida moliyaviy natijalar hisobi." *Nordic_Press* 6.0006 (2025).
3. Inoyatov, U. I., S. D. Yusupova, and F. R. Salimbekova. "Buxgalteriya hisobi." *Toshkent–2011*.
4. Dusmuratov R. D., BOLTAYEV A. S. Buxgalteriya hisobi nazariyasi //T.:«Fan va texnologiya. – 2013. – T. 476.
5. Sharofiddinov, Sardorbek. "RIVOJLANGAN MAMLAKATLARNING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDIT TIZIMI." *Nordic_Press* 2.0002 (2024).
6. Xashimov, Akram. "BUXGALTERIYA HISOBI (darslik 2-nashr 1-jild)." *Nordic_Press* 7.0007 (2025).